

REFORMA ȘTIINȚEI – CALEA SPRE CONSOLIDARE ȘI DEZVOLTARE

Academician **Gheorghe DUCA**
Președintele Academiei de Științe a Moldovei

SCIENCE REFORM – A WAY TOWARDS CONSOLIDATION AND DEVELOPMENT

Summary: The Academy of Sciences of Moldova, in context of participation, with full rights, in European research and innovation programs, has drafted a vision of reform for the science and innovation sphere. The reform is based on the necessity to harmonize the current management system to European rigors and requirements, eliminate deficiencies of the system, as well as increase scientific efficiency and performance in context of preserving and strengthening of physical, intellectual, human and technological capacity of the country.

Keywords: science, innovation, reform, development, performance.

Rezumat: Academia de Științe a Moldovei, în contextul participării, cu drepturi depline, în cadrul programelor europene pentru știință și inovare, a elaborat o viziune de reformare a sferei științei și inovării. Reforma este axată pe necesitatea racordării sistemului actual de administrare a domeniului la rigorile și exigențele comunitare, eliminarea curențelor actuale ale sistemului, precum și pe sporirea eficienței performanței științifice în contextul conservării și consolidării capacităților fizice, intelectuale, umane și tehnologice ale țării.

Cuvinte-cheie: știință, inovare, reformă, dezvoltare, performanță.

Pe parcursul ultimilor șase ani de participare, cu drepturi depline, în cadrul programelor europene pentru știință și inovare, comunitatea științifică a conștientizat necesitatea racordării sistemului actual de administrare a domeniului la rigorile și exigențele comunitare. Acest deziderat s-a cristalizat în conceptul reformării sferei științei și inovării, iar, ulterior, în proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului cu privire la știință și inovare și este fundamentat de necesitatea eliminării curențelor actuale ale sistemului, precum și de sporirea eficienței performanței științifice în contextul conservării și consolidării capacităților fizice, intelectuale, umane și tehnologice ale țării.

În anul 2016, la solicitarea Academiei de Științe a Moldovei, Comisia Europeană a dispus organizarea unui exercițiu de evaluare a sistemului de cercetare din Republica Moldova. Exercițiul a fost efectuat de către un grup format din opt experți independenți, reprezentanți ai comunității științifice europene. Evaluarea s-a finalizat cu elaborarea a șapte măsuri de politici și 24 de recomandări care vin să consolideze viziunea comunității științifice asupra viitorului sistem de cercetare național, în contextul asocierii la Spațiul European de Cercetare.

Sprijinul acordat comunității științifice este racordat la performanța obținută de cercetători în Spațiul European de Cercetare. Conform statisticii oficiale a Uniunii Europene, în cadrul Programului ORIZONT 2020, pe parcursul anilor 2014–2016, cercetătorii din

Republica Moldova au depus 242 de propuneri. Comisia Europeană a sprijinit 24 de proiecte cu participarea a 29 de organizații cu o contribuție de peste două milioane de euro. Dintre țările Parteneriatului Estic, Republica Moldova este cel mai activ participant la apelurile din cadrul Programului ORIZONT 2020.

Pe parcursul anului 2017, având în vedere recomandările experților europeni, raliat la conceptul de reformă propus de comunitatea științifică, Guvernul Republicii Moldova a dispus definitivarea și, ulterior, promovarea proiectului de lege pentru modificarea și completarea Codului cu privire la știință și inovare. În acest sens, Academia de Științe, în comun cu Ministerul Economiei și Ministerul Educației, au definitivat proiectul de lege care în scurt timp va fi propus spre examinare Guvernului Republicii Moldova.

Inițial, conceptul de reformă a domeniului cercetării a fost aprobat prin decizia comună a Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică (CSȘDT) și Adunarea generală a membrilor titulari și membrilor corespondenți ai Academiei de Științe din 10 noiembrie 2015.

Asamblarea Academiei de Științe, prin decizia sa nr. XX/1 din 10 martie 2016, a conferit mandat CSȘDT de a întreprinde acțiuni pentru promovarea și aprobarea proiectului de lege pentru modificarea și completarea Codului cu privire la știință și inovare, în scopul creării unui sistem de administrare a domeniului cercetare-dezvoltare capabil să producă cu-

noaștere științifică performantă, antrenată în creșterea competitivității economiei naționale și gradului de bunăstare a populației.

În procesul de definitivare a proiectului de lege menționat, comunitatea științifică a fost informată asupra pozițiilor cheie promovate de CSȘDT. Astfel, la 10 noiembrie 2016, în cadrul sesiunii a XXI-a a Asamblei Academiei de Științe, membrii Asamblei au auzit raportul privind reforma domeniului și au aprobat, cu vot unanim, prevederile esențiale ale proiectului.

În vederea îndeplinirii obiectivelor trasate de Asamblarea Academiei de Științe și realizarea reformei domeniului, proiectul încorporează următoarele elemente esențiale:

1. Divizarea clară a competențelor de elaborare a politicii în domeniile cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic (CD și ITT).

În vederea stabilirii unei responsabilități pentru elaborarea politicilor și dezvoltarea strategică a domeniilor CD și ITT, proiectul prevede consolidarea atribuțiilor Guvernului și organelor centrale de specialitate cu competențe de elaborare a politicilor și priorităților strategice pentru domeniile CD și ITT, coordonarea și monitorizarea activităților acestora.

2. Constituirea structurilor noi de realizare a politicii în domeniile CD și ITT.

În vederea consolidării capacității de realizare a politicii în domeniile CD și ITT, conform standardelor internaționale, proiectul prevede crearea în subordinea Guvernului a următoarelor structuri: Consiliul pentru Cercetare-Dezvoltare, Inovare și Transfer Tehnologic; Agenția Națională pentru Cercetare, Dezvoltare și Inovare și Consiliul Național pentru Titluri Științifice.

2.1. Consiliul pentru Cercetare-Dezvoltare, Inovare și Transfer Tehnologic este un organ consultativ, creat în scopul examinării și elaborării propunerilor și recomandărilor în privința promovării documentelor de politici, precum și a proiectelor de importanță națională în domeniile CD și ITT. Consiliul este alcătuit din 11 membri și este prezidat de Prim-ministru.

2.2. Agenția Națională pentru Cercetare, Dezvoltare și Inovare (ANCDI) este organul de specialitate al administrației publice centrale pentru implementarea politicilor în domeniile CD și ITT, cu personalitate juridică subordonată Guvernului. ANCDI este o autoritate publică cu autonomie financiară și se finanțează de la Bugetul de Stat, precum și din alte surse atrase în conformitate cu legislația în vigoare.

ANCDI este condusă de un director, care are în subordinea sa doi vicedirectori. Conducerea ANCDI

este numită în funcție pe un termen de patru ani prin hotărâre de Guvern, în baza unui concurs internațional.

Una din funcțiile de bază ale ANCDI va fi îndeplinirea atribuțiilor ce vizează procesele de finanțare a instituțiilor în domeniile CD și ITT. ANCDI va lansa concursurile pentru selectarea programelor și proiectelor, va înregistra propunerile de proiecte și de programe în domeniile CD și ITT și va organiza expertizarea acestora.

Proiectul legii mai prevede că ANCDI va organiza evaluarea performanțelor organizațiilor din domeniile CD și ITT în vederea obținerii finanțării instituționale.

2.3. Consiliul Național pentru Titluri Științifice (CNTȘ) este autoritatea administrativă autonomă subordonată Guvernului, cu personalitate juridică, care este abilitată cu funcțiile de acordare, confirmare și recunoaștere a titlurilor științifice.

Conducerea CNTȘ este exercitată de către președinte, un vicepreședinte și secretarul științific, selectați prin concurs, organizat de către Cancelaria de Stat și confirmați de Guvern.

În cadrul CNTȘ activează Comisia pentru atestarea personalului științific care are în competență confirmarea titlurilor științifice de doctor, conferirea titlurilor științifice de doctor habilitat și a titlurilor științifice de conferențiar cercetător și profesor universitar.

3. Implementarea unui mecanism eficient de finanțare. În vederea eficientizării cheltuielilor publice pentru domeniile CD și ITT proiectul prevede revizuirea și îmbunătățirea mecanismelor actuale de finanțare, fapt ce va permite concentrarea finanțării prin concurs disponibile în cadrul structurilor nou create și concentrarea pe un set definit de priorități strategice. Totodată, mecanismul nou de finanțare va permite menținerea și dezvoltarea capacităților organizațiilor din domeniul cercetare-dezvoltare și inovare de a realiza activități de cercetare și inovare, precum și de a promova excelența științifică la nivel instituțional.

3.1. Finanțarea instituțională este acordată de la Bugetul de Stat, inclusiv din veniturile colectate, organizațiilor de drept public din domeniile CD și ITT pentru finanțarea cheltuielilor de bază (regie, cheltuielile de personal etc.) ale acestora, în baza evaluării efectuate în conformitate cu Metodologia privind evaluarea performanțelor organizațiilor din domeniile cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic, aprobată de Guvern.

Finanțarea instituțională se acordă organizațiilor de drept public din domeniile CD și ITT la constituire, pe un termen de doi ani de activitate, după prezentarea

fondatorului și aprobarea unui program de cercetare, inovare și transfer tehnologic care corespunde priorităților strategice ale domeniilor cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic și Programului național de cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic.

Mijloacele financiare destinate pentru finanțarea instituțională se alocă prin legea bugetară anuală și se distribuie organizațiilor din domeniile cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic, în corespundere cu subordonarea acestora, de către Academia de Științe a Moldovei și ministerele de ramură.

3.2. Finanțarea prin concurs reprezintă finanțarea cercetării exclusiv în bază de concurs public pe criterii de performanță pentru toate organizațiile din domeniile CD și ITT. Selectarea proiectelor de cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic pentru implementare și susținere financiară se efectuează prin concurs anunțat public de către ANCDI.

3.3. Cofinanțarea este finanțarea domeniului cercetării-dezvoltării, inovării și transferului tehnologic din două sau mai multe surse, inclusiv în baza parteneriatelor public-private.

4. Consolidarea autonomiei și capacităților Academiei de Științe a Moldovei (AȘM). Având în vedere transmiterea competențelor de elaborare a politicilor pentru întreg domeniu Guvernului, proiectul prevede schimbarea rolului AȘM în sistemul național de cercetare și inovare, prin prisma dezvoltării autonomiei instituționale și consolidarea capacităților forului științific de a realiza activități de cercetare și inovare, dar și de a promova excelența științifică. Conform proiectului, AȘM reprezintă o instituție publică de interes național coordonator al activităților de cercetări științifice și consultant științific al autorităților publice. AȘM își determină, în limitele alocațiilor bugetare și mijloacelor proprii, structura sa organizațională, călăuzindu-se de prioritățile strategice ale domeniului cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic și de prioritățile social-economice și culturale ale țării. AȘM participă la elaborarea politicii din domeniile CD și ITT, priorităților strategice, strategiilor și programelor, coordonează activitățile de cercetare-dezvoltare ale instituțiilor subordonate și promovează cercetările fundamentale și aplicative, dar și oferă consultanță științifică autorităților și instituțiilor publice, precum și agenților economici.

În cadrul AȘM se constituie trei secții de științe, iar efectivul membrilor titulari și membrilor corespon-

denți se stabilește în număr de 91 de persoane. Organul reprezentativ suprem al Academiei de Științe va deveni Adunarea generală (Asambleea își va înceta activitatea), iar cel executiv Prezidiul (Consiliul Suprem își va înceta activitatea). Președintele AȘM nu va mai fi membru din oficiu al Guvernului.

5. Înlesnirea accesului la concursurile pentru finanțare publică a științei și inovării și îmbunătățirea sistemului național de evaluare a performanței organizațiilor din domeniu. Având în vedere scopul proiectului de a ajusta sistemul național de cercetare-dezvoltare și inovare la rigorile Spațiului European de Cercetare a fost definit un mecanism nou de promovare a politicii în domeniu – Programul național de cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic. Programul reprezintă principalul instrument juridic prin care Guvernul aprobă politica de stat în domeniile CD și ITT pentru o perioadă de patru ani și asigură sincronizarea acesteia cu programele cadru de cercetare ale Uniunii Europene.

În vederea facilitării accesului la finanțarea publică a domeniilor CD și ITT, din Cod a fost exclusă integral procedura de acreditare științifică. Totodată, în vederea ralierei practicilor de evaluare științifică, organizațiile din domeniu vor fi evaluate de către ANCDI în vederea corespunderii profilului de activitate și deținerea capacităților necesare pentru realizarea activităților specifice domeniilor.

6. Dezvoltarea mecanismelor pentru stimularea performanței și încadrarea tinerilor talentați în cercetare. În scopul promovării performanței în cercetare, în special a tinerilor cercetători, proiectul prevede atestarea cercetătorilor științifici o dată la doi ani în baza Regulamentului de atestare a cercetătorilor științifici aprobat de Guvern.

Pentru facilitarea încadrării tinerilor talentați în sistem, ocuparea funcțiilor științifice de cercetător științific stagiar prevede necesitatea posedării studiilor superioare de masterat sau rezidențiat și aptitudini de cercetare. Pentru promovarea tinerilor talentați în sistem, ocuparea funcției de cercetător științific necesită obținerea performanței, atestate de publicații științifice de specialitate, fiind exclusă cerința vechimii în muncă. Totodată, pentru încadrarea în funcția de cercetător științific superior și obținerea eligibilității de a conduce un grup/centru/laborator, vechimea în muncă a fost redusă la trei ani.